

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET

A
GYALUI VÁRTARTOMÁNY
URBÁRIUMAI

BEVEZETÉSSSEL ELLÁTVA KOZZÉTESZI
JAKÓ ZSIGMOND

KOLOZSVÁR

1 9 4 4

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

MONUMENTA TRANSILVANICA

SZERKESZTI

TAMÁS LAJOS

KNIEZSA ISTVÁN

MAKKAI LÁSZLÓ

SZILÁGYI LORÁND

JUHÁSZ ISTVÁN

JAKÓ ZSIGMOND

A GYALUI VÁRTARTOMÁNY URBÁRIUMAI

KOLOZSVÁR

1 9 4 4

A
GYALUI VÁRTARTOMÁNY
URBÁRIUMAI

BEVEZETÉSSSEL ELLÁTVA KOZZÉTESZI
JAKÓ ZSIGMOND

K O L O Z S V Á R

1

9

4

4

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSÉT.

A kiadásért felelős: Dr. Jakó Zsigmond.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

A magyar történettudomány nem mutathat fel olyan mezőgazdaságtörténeti forráskiadványokat, mint amilyenek például a német urbárium-publikációk. Ezért, bár a kiadásnál igyekeztem a külföldi irodalom tanulságait hasznosítani, megoldásaim között bizonyára lesznek olyanok, melyek helyett később sokkal jobbak alkalmazhatók. Mivel Mohács előtti urbárium a magyarországi forrásanyagban ritkaságszámba megy, az erdélyiben pedig teljességgel ismeretlen, az újkori anyaggal dolgozó magyar forrásközlőnek sokban egészen más kívánalmaknak kell eleget tennie, mint a XI—XIV. századi urbáriumokat publikáló külföldi kutatónak. A hazai forrásanyag és történettudományunk sajátos szükségletei szabták meg ezt a módot, ahogyan a gyalui urbáriumokat közöltettem. Ezért igyekeztem a bevezetésben és jegyzetekben e gazdaságtörténeti forrásokat a település-, népiség-, és helytörténeti kutatás számára is fokozott mértékben előkészíteni. Az urbáriumok jelentősége ugyanis e kutatási ágak számára Erdélyben még fokozottabb, mint az ország más részein, mert itt dicalis-összeírások és dézsmajegyzékek hiányában a régi népesedési, nemzeti-ségi viszonyok, a falvak népét terhelő szolgáltatások szinte egyedül csak ezekből ismerhetők meg.

E kiadvány azonkívül, hogy az erdélyi magyarság egyik jellegzetes ágának, a kalotaszeginek, az életére, gazdálkodására szolgáltat adatokat, több irányban kísérlet is kíván lenni. Szeretne erdélyi összehasonlító anyagot nyújtani nekilendülő mezőgazdaságtörténeti kutatásunknak és felhívni a figyelmet az Erdélyben teljesen hiányzó agrártörténeti kutatás lehetőségeire. A magyar népiség-, és településtörténet céljait véli szolgálni azzal, hogy annak sajátos célkitűzéseit a forráskiadás terén is érvényesíteni akarja. Azáltal pedig, hogy a forrásokra, távolabbi összefüggésekre, irodalomra lehetőség szerint részletesen rámutat, e vidék multja után érdeklődőknek kívánja megadni a további munkához legszükségesebb útmutatásokat. A történetírásunk és közönségünk között évtizedek óta mélyülő szakadék ugyanis csak úgy lesz átívelhető, ha friss és a kor színvonalán álló helytörténetírással lépésről-lépésre visszahódítjuk a historia iránti érdeklődést. Addig bizonyára hiú remény a kutatók és a társadalom közötti egészséges

viszony kialakulását várni, amíg a szakkörök újabb monografikus irodalmunk valóban jogos kritikájánál tovább nem mennek, a környezetük, szülőföldjük multja iránt az emberekben ösztönösen felbuggyanó érdeklődés kielégítése pedig továbbra is több üzleti érzékkel, mint szaktudással rendelkező dilettánsok vadászterülete marad.

Munkám során, mely a háborús nehézségek miatt rendkívül lassan haladhatott előre, állandóan magam mellett érezhettem az erdélyi mult ápolására hivatottak segítségét. Különös hálával tartozom Kelemen Lajos ny. múzeumi és levéltári főigazgató úrnak és dr. Szabó T. Attila egyetemi ny. rk. tanár úrnak. Ők ketten és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára körül kialakult munkaközösség teremtették meg számomra azt a tisztalevegőjű baráti kört, melyben ez a munka megfogamzott. E kiadvány első gondolata is tőlük származik. A Kolozsváron található gyalui urbáriumokat még a román megszállás idején Szabó T. Attila akarta sajtó alá rendezni. Minthogy azonban egyéb elfoglaltságai miatt terve közeli megvalósítását nem remélhette, hogy e fontosnak tartott kiadás késedelmet ne szenvedjen. felhívta figyelmemet a gyalui urbáriumokra. Az erdélyi népesedéstörténeti forrásanyagban tett korábbi kutatásaim során szövögetett különféle kiadási terveim így a gyalui uradalom teljes urbárium-anyagának közzétételével valósulhattak meg. E munka azonban Kelemen Lajosnak és Szabó T. Attilának nem csupán az elindítást köszönheti. A kiadás előkészítése közben sokoldalú tudásukkal és hatalmas anyagismeretükkkel állandóan mellettem állottak. Kelemen Lajosnak a mindenki előtt ismeretes, sokszor saját dolgainak hátramaradásával is történő segítő készsége háritotta el utamból azokat az akadályokat, melyek új munkaterületen mindenkit fogadnak. Útmutatásai nélkül sem a levéltári anyag összegyűjtése, sem pedig a jegyzetek családtörténeti része nem lett volna ennyire sem teljes. Szabó T. Attila, a kalotaszegi helynév-, és levéltári forrásanyag legalaposabb ismerője, nemcsak helyi tapasztalatait, hanem jegyzeteit is rendelkezésemre bocsátotta. Ha munkám kitűzött célját megközelíthette, az nem kis mértékben annak a csak az ügyet néző lelkületnek köszönhető, melyet Kelemen Lajos az ő legsajátosabb tulajdonaként az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára körül kialakított.

Köszönettel tartozom dr. Tamás Lajos és dr. Kniczsa István egyetemi ny. r. tanár uraknak, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának és egykori ügyvezető igazgatójának, amiért magu-

képvá tették azokat a törekvéseket, melyeket könyvemmel szolgálni akartam. Megértő jóakarataikat azoknak a nehézségeknek az elhárításában, melyek a kiadás során felmerültek, mindig tapasztaltam.

Őszinte köszönettel tartozom dr. Jánossy Dénes úrnak, a m. kir. Országos Levéltár főigazgatójának, amiért lehetővé tette számomra, hogy az Országos Levéltárban őrzött urbáriumokat a kiadás előkészítésének egész ideje alatt itt Kolozsvárt használhassam. Az iratok tartós kikölesönzése nagy segítségemre volt a szövegek lehető leghívebb közlésére irányuló törekvésemben.

A szövegek közlésénél az Erdélyi Tudományos Intézet által előírt másolási szabályok szerint jártam el. Minthogy az Erdélyi Tudományos Intézet és a Magyar Történelmi Társulat másolási szabályzata között lényeges különbségek vannak, a legfontosabb eltéréseket a rövidítések jegyzéke után adom.

Háborús nehézségek miatt a kiadvány mellékleteire vonatkozó terveimtől kénytelen voltam elállni. Bár az Erdélyi Tudományos Intézet minden anyagi áldozatra kész volt, a külföldön őrzött kéziratos térképekhez nem juthattam hozzá. Le kellett tehát mondanom a XVIII. századvégi művelési ágakat feltüntető térkép megszerkesztéséről éppen úgy, mint a település-típusokra rámutató, másfél század előtti falu-alaprajzok és a gyalui vár régi ábrázolásainak közzétételéről.

Ha e könyv bármilyen kicsivel is hozzásegít másokat, hogy Kalotaszeg pompás magyarságának életét jobban megismertessék, s e falvak népének gondolkozó főit múltjuk megtartó és elkötelező erejére rádöbentsék, ha munkálni tudja, hogy helytörténetírásunk új szempontok bevonásával ismét élettel telítődjék, elérte célját.

Kolozsvárt, 1944. március 19-én.

Jakó Zsigmond.